

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

**LIETUVOS
AUKŠČIAUSIOJO TEISMO**

PRAKTIKOS APŽVALGA

2016 m. lapkritis

PARENGTA

LIETUVOS AUKŠČIAUSIOJO TEISMO
TEISĖS TYRIMŲ IR APIBENDRINIMO DEPARTAMENTO

Pastaba. Šioje apžvalgoje pateikiamos neoficialios Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau – ir LAT) procesinių sprendimų santraukos. Šis dokumentas yra skirtas tik informavimo tikslais. Oficialius ir nesutrumpintus sprendimų tekstus galite rasti LAT interneto svetainėje www.lat.lt.

TURINYS

I. ADMINISTRACINIŲ TEISĖS PAŽEIDIMŲ BYLOS	4
ATPK 249 straipsnio 2 dalies taikymas	4
<i>Dėl konfiskuotos transporto priemonės savininko teisių gynbos</i>	4
II. BAUDŽIAMOSIOS BYLOS	4
1. Lietuvos Respublikos baudžiamojo įstatymo taikymas	4
BK 129 straipsnio 1 dalies ir 132 straipsnio 1 dalies taikymas	4
<i>Kaltės forma</i>	4
BK 137 straipsnio 3 dalies taikymas	5
<i>Dėl BK 137 straipsnio 3 dalies taikymo</i>	5
BK 223 straipsnio 1 dalies taikymas	6
<i>Dėl BK 223 straipsnio 1 dalyje numatytos nusikalstamos veikos subjekto</i>	6
BK 261 straipsnio taikymas	7
<i>Dėl BK 261 straipsnyje numatytos nusikalstamos veikos subjekto amžiaus</i>	7
2. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso įstatymo taikymas	7
BPK 326 straipsnio taikymas	7
<i>Dėl sprendimo rūšių, kurias pagal BPK 326 straipsnio 5 dalį gali priimti apeliacinės instancijos teismas</i>	7
BPK 106 straipsnio taikymas	9
<i>Dėl CPK normų taikymo nagrinėjant klausimą dėl proceso išlaidų atlyginimo</i>	9
III. CIVILINĖS BYLOS	10
Asmenys	10
<i>Dėl mirusio kooperatinės bendrovės nario sutuoktinės teisės tapti šios bendrovės nare ir teisės dalyvauti bendrovės valdyme paveldėjimo galimybės</i>	10
Šeimos teisė	11
<i>Dėl teisės normų, reglamentuojančių šeimos bylų teisingumą, aiškinimo ir taikymo</i>	11
<i>Dėl turinės prievolės, atsirandančios iš vieno iš sutuoktinių sudaryto sandorio, kvalifikavimo</i>	12
Daiktinė teisė	12
<i>Dėl žemės sklypų savininkų įsteigtos asociacijos, skirtos naujų sklypų kvartalui tvarkyti, teisės reikalauti mokėti už sukuriama turto išlaidų bei priežiūrą iš kitų to kvartalo sklypų savininkų, ne narių</i>	12
<i>Dėl pirmenybės teisės įsigyti turto dalį, kai teisių perkėlimo reikalaujantis asmuo yra perleidęs savo dalį ir nebėra bendraturtis, taip pat kai bankrutuojančios įmonės turtas neparduotas iš varžytynių ir vėliau pardavinėjamas kreditorių susirinkimo nustatyta tvarka</i>	13
Paveldėjimo teisė	14
<i>Dėl valstybės atsakomybės už palikėjo skolas ribų (dėl CK 5.62 straipsnio 3 dalies aiškinimo ir taikymo)</i>	14
<i>Dėl CK 5.61 straipsnio 1 ir 2 dalių aiškinimo ir taikymo</i>	15
Prievolių teisė	15
<i>Dėl banko pareigos pervesti einamąsias įmokas įmonės restruktūrizavimo metu ir šios pareigos nevykdymo teisinių padarinių taikymo</i>	15
Viešieji pirkimai	16
<i>Dėl neigiamo pobūdžio sąlygos, kuria ribojamas tiekėjų dalyvavimas konkurse, teisėtumo ir draudimo riboti jų konkurenciją</i>	16
Civilinio proceso teisė	17
<i>Dėl teisės į nešališką teismą užtikrinimo</i>	17
<i>Dėl asociacijos teisės atstovauti šalies interesams</i>	18
<i>Dėl apeliacinės instancijos teismo teisės taisyti klaidas dėl sumokėto žyminio mokesčio už apeliacinį skundą, kai pirmosios instancijos teismas nenustatė šių apeliacinio skundo trūkumų ir jį priėmė</i>	18
<i>Dėl teisės normų, reglamentuojančių terminą apeliaciniam skundui paduoti, aiškinimo ir taikymo</i>	19
Draudimo teisė	19
<i>Dėl draudiko teisės sumažinti draudimo išmoką arba jos nemokėti (susigrąžinti sumokėtą), paaiškėjus draudėjo neteisėtiems veiksams siekiant gauti didesnę draudimo išmoką</i>	19

Darbo teisė	20
<i>Dėl visiškos materialinės atsakomybės taikymo sąlygų</i>	20

I. ADMINISTRACINIŲ TEISĖS PAŽEIDIMŲ BYLOS

ATPK 249 straipsnio 2 dalies taikymas

Dėl konfiskuotos transporto priemonės savininko teisių gynybos

Apžvelgiamoje administracinio teisės pažeidimo byloje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nagrinėjo neįtraukto į bylos procesą asmens (konfiskuotos transporto priemonės savininko) O. N. prašymą atnaujinti administracinio teisės pažeidimo bylą dėl žemesnės instancijos teismo padarytų esminių materialiosios ir proceso teisės pažeidimų, kadangi pareiškėjas O. N., būdamas konfiskuotos transporto priemonės savininkas, nebuvo informuotas apie teismo posėdį bei įtrauktas į bylos procesą, todėl, anot pareiškėjo, buvo pažeistos jo procesinės teisės.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų kolegija nurodė, kad Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso (toliau – ir ATPK) (272–277 straipsniai, 291 straipsnis, 296 straipsnis, 302² straipsnis, 302⁹ straipsnis) nereglamentuoja asmens, kurio turtas konfiskuojamas, procesinių teisių administracinio teisės pažeidimo byloje. Kita vertus ATPK 249 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad šio kodekso nereglamentuojamų administracinių teisės pažeidimų bylų teisenos santykių atvejais teismas, nagrinėdamas administracinio teisės pažeidimo bylą, *mutatis mutandis (su būtiniais (atitinkamais) pakeitimais)* vadovaujasi Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso (toliau – BPK) normomis, taikomomis baudžiamųjų nusižengimų bylų procesui. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pažymėjo, kad pagal BPK 312 straipsnio 4 dalį asmeniui, kurio turtas konfiskuotas, baudžiamajame procese suteikta teisė paduoti apeliacinį skundą dėl tokio sprendimo, be to, teismų praktikoje laikomasi nuostatos, kad asmuo, kuriam nuosavybės teise priklausanti transporto priemonė gali būti konfiskuota, privalo būti įtrauktas į bylos procesą ir jam turi būti sudaryta galimybė ginti savo nuosavybės teisę ir teisėtus interesus. Dėl to, teisėjų kolegijos nuomone, tokiais atvejais, kai yra duomenų, patvirtinančių, kad administracinis teisės pažeidimas padarytas naudojantis transporto priemone, nuosavybės teise priklausančia ne administracinėn atsakomybėn traukiamam, o kitam asmeniui, ir byla išnagrinėjama nepranešus šiam apie teismo posėdžio laiką ir vietą, konstatuojama, kad nebuvo užtikrintas teisingas teismo procesas bei efektyvi savininko teisių gynyba ir taip padarytas esminis proceso teisės pažeidimas. Atsižvelgdama į tai, teisėjų kolegija, sprendė, kad šioje administracinio teisės pažeidimo byloje nebuvo užtikrintas teisingas teismo procesas ir efektyvi konfiskuotos transporto priemonės savininko teisių gynyba ir bylos dalį dėl transporto priemonės konfiskavimo grąžino nagrinėti apylinkės teismui iš naujo.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. lapkričio 15 d. nutartis administracinio teisės pažeidimo byloje Nr. 2AT-82-303/2016

II. BAUDŽIAMOSIOS BYLOS

1. Lietuvos Respublikos baudžiamojo įstatymo taikymas

BK 129 straipsnio 1 dalies ir 132 straipsnio 1 dalies taikymas

Kaltės forma

Apžvelgiamoje baudžiamojoje byloje pirmosios instancijos teismas nuteisdamas K. K. už gyvybės I. P. atėmimą pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – ir BK) 129 straipsnio 1 dalį, pripažino, kad kaltininkas veikė esant netiesioginei tyčiai, o apeliacinės instancijos teismas, perkvalifikuodamas K. K. veiką pagal BK 132 straipsnio 1 dalį, konstatavo, kad

jis veikė esant nusikalstamam nerūpestingumui. Taigi, esminis klausimas sprendžiant dėl K. K. padarytos veikos kvalifikavimo šioje baudžiamojoje byloje buvo tai, kokia kaltės forma veikė kaltininkas atimdamas I. P. gyvybę – netiesiogine tyčia ar esant nusikalstamam nerūpestingumui.

Kasacinis teismas nurodė, kad iš bylos medžiagos matyti, jog smūgis buvo apgalvotas ir kryptingas kaltininko veiksmas smūgiuojant nukentėjusiajam į galvą, be to, smūgis buvo pakankamai stiprus ir nukentėjusiajam netikėtas. Išplėstinė septynių teisėjų kolegija pažymėjo, kad galva yra gyvybei svarbi ir labiausiai pažeidžiama žmogaus kūno dalis, todėl normalaus protinio išsivystymo žmogus negali nesuvokti, jog suduodamas smūgį kitam žmogui į galvą daro veiką, keliančią pavojų kito žmogaus sveikatai ir gyvybei. Tai suvokdamas, kaltininkas numato, kad nuo tokio smūgio nukentėjusiajam gali būti padaryti sveikatos sužalojimai, iš jų ir tokie, dėl kurių jis gali mirti. Taip pat išplėstinė septynių teisėjų kolegija pažymėjo, kad sprendžiant dėl to, kokia kaltės forma K. K. atėmė gyvybę nukentėjusiam svarbu ir tai, jog kaltininkas tam tikrą laiką užsiiminėjo viena iš kovinio sporto šakų – Muay Thai – tailandiečių boksu.

Kasacinis teismas padarė išvadą, kad K. K. tyčia suduodamas vieną smūgį nukentėjusiajam į galvą suvokė, jog kelia pavojų nukentėjusiojo gyvybei, numatė, kad jis gali patirti mirtiną sužalojimą, ir nors nenorėjo tokių padarinių (atimti gyvybės), tačiau sąmoningai leido jiems atsirasti (netiesioginė tyčia – BK 15 straipsnio 3 dalis). Minėtos aplinkybės, išplėstinės septynių teisėjų kolegijos nuomone, negali būti vertinamos kaip reiškiančios tai, kad K. K. tyčia suduodamas vieną smūgį nukentėjusiajam į galvą nenumatė, nesuprato, kad jo veika gali atimti gyvybę kitam žmogui. Kasacinis teismas konstatavo, kad pirmosios instancijos teismas padarė pagrįstą ir teisingą išvadą, kad K. K. veikė netiesiogine tyčia ir jo veiką pagrįstai kvalifikavo pagal BK 129 straipsnio 1 dalį, todėl panaikino apeliacinės instancijos teismo nuosprendį šioje baudžiamojoje byloje ir paliko galioti pirmos instancijos teismo nuosprendį be pakeitimų.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. lapkričio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-193-895/2016

BK 137 straipsnio 3 dalies taikymas

Dėl BK 137 straipsnio 3 dalies taikymo

Apžvelgiamoje baudžiamojoje byloje V. J. nuteistas pagal BK 137 straipsnio 3 dalį už tai, kad, sąmoningai pažeisdamas įstatymo nustatytas specialias saugumo taisykles dėl pirotechnikos priemonių apyvartos, pardavė mažamečiui M. Č. 3 kategorijos fejerverkus, žinodamas tikrąjį šio amžių, o M. Č. davė dalį įsigytų fejerverkų mažamečiui D. L., kuris juos sprogdindamas patyrė sunkų sveikatos sutrikdymą.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad nagrinėjamu atveju V. J. savo darbinėje veikloje buvo atsakingas už prekybą civilinėmis pirotechnikos priemonėmis, privalėjo tiesiogiai kontroliuoti jų realizavimą, išmanyti apie tokių prekių klasifikavimą bei priežiūrą. V. J. buvo suteikta teisė dirbti su civilinėmis pirotechnikos priemonėmis, kurių apyvartos teisinius pagrindus, saugos kontrolės tvarką ir kt. reglamentuoja Lietuvos Respublikos civilinių pirotechnikos priemonių apyvartos kontrolės įstatymas, kuriame be kita ko, nustatytas draudimas parduoti jaunesniems nei 18 metų amžiaus asmenims F3 kategorijos fejerverkus. Teisėjų kolegija nurodė, kad šiame teisės akte nustatytų specialaus elgesio saugumo taisyklių pirotechnikos apyvartos veikloje, t. y. savo veikloje V. J. privalėjo laikytis, tačiau, žinodamas taisykles ir turėdamas pareigą elgtis atsakingai, sąmoningai jas pažeidė, nes pardavė F3 kategorijos fejerverkus 18 metų amžiaus nesulaukusiam asmeniui – mažamečiui M. Č., kurio amžių, kaip nustatė teismai, taip pat žinojo. Toks neteisėtas, įstatymo uždraustas V. J. elgesys lėmė, kad sprogdindamas minėtus fejerverkus sunkiai susižalojo M. Č. pusbroliis mažametis D. L. Kasacinis teismas sprendė, kad žemesnės instancijos teismai, konstatuodami priežastinio ryšio tarp nuteistojo veikos ir kilusių padarinių buvimą, padarė teisingą išvadą, kad jeigu V. J. nebūtų elgęsis nusikalstamai neatsargiai, t. y. nebūtų pardavęs mažamečiui M. Č. potencialiai pavojingų pirotechnikos priemonių (fejerverkų), nurodytų padarinių nebūtų kilę.

Teisėjų kolegija taip pat pažymėjo, kad sprendžiant priežastinio ryšio, o kartu ir kasatoriaus kaltumo klausimą, šiuo konkrečiu atveju svarbiomis aplinkybėmis yra tai, kad jo veikla susijusi su grėsmėmis – pavojingų (žmogaus gyvybei, sveikatai, turtui) priemonių platinimu (pardavimu). Leidimas tokiai veiklai suteikiamas, kai asmuo atitinka ir įvykdo įstatyme nustatytas sąlygas ir kasatorius tokį leidimą buvo gavęs. Taigi reikalavimas įstatymą atitinkančio elgesio būtinas siekiant užkirsti kelią pavojingiems padariniams, galintiems atsirasti dėl saugumo taisyklės pažeidžiančio elgesio, o asmens, turinčio pareigą jų laikytis, atsakomybės ribos priklauso ir nuo konkrečios situacijos bei aplinkybių. Teisėjų kolegijos nuomone, nagrinėjamu atveju buvo akivaizdu, kad V. J., padaręs įstatymo uždraustus veiksmus, tiesiogiai sudarė galimybes mažamečiams asmenims disponuoti (be tėvų ar kitų suaugusių asmenų kontrolės) pavojų keliančiais fejerverkais, kai juos įsigyti ir naudoti gali ne jaunesni kaip 18 metų asmenys. Toks nuteistojo elgesys nebuvo tik formalus saugumo taisyklių pažeidimas, bet ir pavojingas, kuris lėmė padarinių – D. L. sunkaus sveikatos sutrikdymo – kilimą.

Dėl to, atsižvelgęs į nurodytus argumentus, kasacinis teismas konstatavo, kad V. J. veikai baudžiamasis įstatymas – BK 137 straipsnio 3 dalis – taikytas tinkamai.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. lapkričio 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-347-222/2016

BK 223 straipsnio 1 dalies taikymas

Dėl BK 223 straipsnio 1 dalyje numatytos nusikalstamos veikos subjekto

Apžvelgiamoje baudžiamojoje byloje kasacinis teismas pažymėjo, kad BK 223 straipsnio 1 dalyje numatytos nusikalstamos veikos – aplaidaus buhalterinės apskaitos tvarkymo – subjektu ūkio subjekto vadovas gali būti tik tada, kai jis pats tiesiogiai tvarko buhalterinę apskaitą, arba ją aplaidžiai tvarko asmuo, nesusijęs su ūkio subjektu darbo santykiais, o tik žodžiu susitaręs su ūkio subjektu. Kitais atvejais aplaidaus buhalterinės apskaitos tvarkymo subjektai yra atsakingi už buhalterinės apskaitos tvarkymą ūkio subjekto arba pagal sutartį apskaitos paslaugas teikiančios įmonės darbuotojai.

Teisėjų kolegija nurodė, kad apeliacinės instancijos teismas, priimdamas apkaltinamąjį nuosprendį ir pripažindamas R. J. kaltu pagal BK 223 straipsnio 1 dalį, vadovavosi Lietuvos Respublikos buhalterinės apskaitos įstatymo 21 straipsnyje įtvirtinta nuostata, kad ūkio subjekto vadovas yra atsakingas už buhalterinės apskaitos organizavimą, todėl turi atsakyti ir už aplaidų jos vedimą. Kartu teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į tai, kad buhalterinės apskaitos organizavimo negalima sutapatinti su jos vedimu (tvarkymu); buhalterinės apskaitos organizavimas pasireiškia tuo, kad ūkio subjekto vadovas paskiria ar įdarbina už finansus atsakingą asmenį, kuris ją tvarko. Kasacinis teismas pažymėjo, kad iš bylos medžiagos matyti, jog kasatorius tinkamai organizavo buhalterinę apskaitą – visuotiniame medžiotojų klubo narių susirinkime buvo išrinktas finansininkas Z. K., kuris ir tvarkė buhalterinę apskaitą, o Buhalterinės apskaitos įstatymo 10, 11 straipsnių nuostatose nurodyta, kad kai ūkio subjekte yra darbuotojas, šiuo atveju – finansininkas, būtent jis yra atsakingas už tinkamą buhalterinės apskaitos vedimą ir dokumentų išsaugojimą.

Teisėjų kolegija taip pat atkreipė dėmesį į tai, kad kasatoriaus, kaip klubo pirmininko, baudžiamoji atsakomybė būtų galima tik tuo atveju, jeigu jis veiktų kaip bendrininkas kartu su tiesiogiai buhalteriją tvarkančiu asmeniu, tačiau bendrininkavimas yra tyčinis bendras dviejų ar daugiau tarpusavyje susitarusių pakaltinamų ir sulaukusių BK 13 straipsnyje nustatyto amžiaus asmenų dalyvavimas darant nusikalstamą veiką, tuo tarpu aplaidus buhalterinės apskaitos tvarkymas, kaip viena iš BK 223 straipsnio dispozicijoje įtvirtintų alternatyvių veikų, padaromas tik neatsargia kaltės forma. Taigi bendrininkavimas padarant neatsargų nusikaltimą, taip pat ir BK 223 straipsnio 1 dalyje įtvirtintą aplaidų buhalterinės apskaitos tvarkymą, yra negalimas.

Dėl to kasacinis teismas konstatavo, kad kasatorius nepagrįstai pripažintas BK 223 straipsnio 1 dalyje nurodytos nusikalstamos veikos subjektu ir nuteistas pagal šį BK straipsnį.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. lapkričio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-370-139/2016

BK 261 straipsnio taikymas

Dėl BK 261 straipsnyje numatytos nusikalstamos veikos subjekto amžiaus

Apžvelgiamoje baudžiamojoje byloje nuteistojo gynėjas kasaciniame skunde teigė, kad jo ginamasis nepagrįstai nuteistas pagal BK 261 straipsnį, nes pagal šį BK straipsnį atsakomybė kyla tik asmeniui, kuris šią nusikalstamą veiką padarė būdamas sulaukęs 18 metų.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad BK 261 straipsnyje nenurodyta, kad už narkotinių ir psichotropinių medžiagų platinimą nepilnamečiams gali atsakyti tik pilnametystės sulaukęs ar kitus specialiuosius požymius turintis asmuo. Remiantis bendruoju amžiaus, nuo kurio asmuo atsako pagal baudžiamuosius įstatymus, teisiniu reguliavimu (BK 13 straipsnis), už nusikalstamą veiką, nurodytą BK 261 straipsnyje, atsako asmuo, kuriam iki šios veikos padarymo buvo suėję 16 metų.

Teisėjų kolegija taip pat atkreipė dėmesį į tai, kad BK specialiojoje dalyje yra tokių normų, kurios, nors formaliai ir neriboja baudžiamosios atsakomybės subjekto pilnametystės požymiu, bet toks ribojimas natūraliai išplaukia iš pačios nusikalstamos veikos apibrėžimo. Pavyzdžiui, logiška teigti, kad vaikas (asmuo iki 18 metų amžiaus) negali atsakyti už tai, kad įtraukė kitą vaiką į nusikalstamą veiką, apkvaišinančių nenarkotinių priemonių ar dopingo vartojimą, girtavimą (BK 159–161 straipsniai). Toks siaurinamasis minėtų normų aiškinimas pateisinamas, nes baudžiamoji atsakomybė už šias veikas nustatyta dėl to, kad šios veikos nukreiptos būtent prieš nepilnamečius, o analogiški veiksmai prieš suaugusius asmenis baudžiamosios atsakomybės neužtraukia. Taigi, teisėjų kolegijos nuomone, tai suponuoja išvadą, kad baudžiamasis draudimas daryti minėtą poveikį vaikams skirtas išimtinai pilnamečiams. Nurodytas siaurinamasis įstatymo aiškinimas taip pat apsaugo pačius nepilnamečius nuo baudžiamojo persekiojimo už veikas, kurių pavojingumo jie dažnai dar nesugeba tinkamai suvokti. Kita vertus, narkotinių ir psichotropinių medžiagų platinimas užtraukia baudžiamąją atsakomybę tiek tais atvejais, kai medžiagos platinamos suaugusiems, tiek ir tais atvejais, kai medžiagos platinamos nepilnamečiams. Teisėjų kolegija pabrėžė, kad nekelia abejonių ir tai, kad asmenys, sulaukusieji 16 metų, geba suvokti narkotinių ir psichotropinių medžiagų platinimo nepilnamečiams didesnę pavojingumą.

Atsižvelgęs į išdėstytus argumentus, kasacinis teismas nuteistojo gynėjo kasacinį skundą atmetė.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. lapkričio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-369-788/2016

2. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso įstatymo taikymas

BPK 326 straipsnio taikymas

Dėl sprendimo rūšių, kurias pagal BPK 326 straipsnio 5 dalį gali priimti apeliacinės instancijos teismas

Apžvelgiamoje baudžiamojoje byloje apeliacinės instancijos teismas, vadovaudamasis BPK 326 straipsnio 5 dalies 5 punktu, panaikino pirmosios instancijos teismo nuosprendį, kuriuo kasatoriui baudžiamoji byla buvo nutraukta esant BK 28 straipsnyje numatytai baudžiamąją atsakomybę šalinančiai aplinkybei, ir apkaltinamuoju nuosprendžiu kasatorių nuteisė pagal BK 138 straipsnio 1 dalį. Kasatorius su šiuo apeliacinės instancijos teismo sprendimu nesutiko ir kasaciniame skunde, be kita ko, nurodė, kad apeliacinės instancijos teismas, priimdamas

nuosprendį, pažeidė BPK 326 straipsnio 5 dalies nuostatas, nes šiuo pagrindu galėjo priimti tik nutartį.

Kasacinis teismas nagrinėdamas šią baudžiamąją bylą pažymėjo, kad BPK 326 straipsnio 5 dalyje yra nurodytos kelios sprendimų rūšys, kurias apeliacinės instancijos teismas, išnagrinėjęs bylą teismo posėdyje dėl apskųtos nutarties, gali priimti. Viena iš šioje dalyje nurodomų sprendimų rūšių yra pirmosios instancijos teismo nutarties naikinimas ir naujo sprendimo priėmimas (BPK 326 straipsnio 5 dalies 5 punktas). Šiame kontekste kasacinis teismas atkreipė dėmesį ir į tai, kad BPK sprendimo sąvoka nėra apibrėžta, ir gali būti aiškinama remiantis sprendimo turinio arba sprendimo formos prasme. Turinio prasme sprendimas suprantamas, kaip teismo, prokuroro, ikiteisminio tyrimo pareigūno pozicija, išvada tam tikru baudžiamojame byloje spręstiniu klausimu, tuo tarpu formos prasme sprendimas, tai procesinis dokumentas, kuriame yra sprendžiami su baudžiamąja byla susiję klausimai. Pagal BPK teismai baudžiamajame procese gali priimti dviejų rūšių sprendimus: nuosprendžius (teismo baudžiamuosius įsakymus) ir nutartis.

Analizuodama BPK 326 straipsnio 5 dalies normos turinį apeliacinės instancijos teismo paskirties kontekste, teisėjų kolegija pastebėjo vidinius prieštaravimus. Kasacinis teismas pažymėjo, kad viena vertus, ši norma įtvirtina, kad teismo priimamo sprendimo procesinė forma yra nutartis, kita vertus, pagal BPK 326 straipsnio 5 punktą apeliacinės instancijos teismas, panaikinęs pirmosios instancijos teismo nutartį, gali priimti naują sprendimą, įstatymui nenurodant tokio sprendimo procesinės formos. Taigi šiuo atveju, anot teisėjų kolegijos, įstatyme nėra draudimo priimti nuosprendį.

Šiame kontekste kasacinis teismas pažymėjo taip pat tai, kad Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas ne kartą yra konstatavęs, kad bendrosios kompetencijos teismų instancinės sistemos paskirtis – sudaryti prielaidas aukštesnės instancijos teismuose ištaisyti bet kurias fakto (t. y. teisiškai reikšmingų faktų nustatymo ir vertinimo) ar bet kurias teisės (t. y. teisės taikymo) klaidas, kurias dėl kokių nors priežasčių gali padaryti žemesnės instancijos teismas, ir neleisti, kad kokioje nors bendrosios kompetencijos teismų nagrinėtoje civilinėje, baudžiamojame ar kitos kategorijos byloje būtų įvykdytas neteislingumas.

Taigi, teisėjų kolegijos nuomone, apeliacinės instancijos teismas, nagrinėdamas bylą apeliacine tvarka, turi turėti visas teises galimybes iš esmės tinkamai išnagrinėti bylą ir priimti teisingą sprendimą tiek formos, tiek turinio prasme, ištaisant nustatytus pirmosios instancijos teismo bylos nagrinėjimo trūkumus ir klaidas.

Nagrinėjamos bylos kontekste teisėjų kolegija atkreipė dėmesį ir į tai, kad BPK 254 straipsnis įtvirtina dvi skirtingas bylos nutraukimo formas, kurios priklauso nuo bylos nutraukimo pagrindo: 1) kai nustatomos aplinkybės, dėl kurių procesas negalimas, teismas priima nutartį (4 dalis); 2) kai nustatomi BK straipsniuose numatyti atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindai – nuosprendį (5 dalis). Pirmosios instancijos teismas, nustatęs BPK 3 straipsnio 1 dalies 2–9 punktuose numatytas aplinkybes, bylą nutraukia nutartimi. Byla gali būti nutraukiama nagrinėjimo teisme metu bet kurioje nagrinėjimo stadijoje. Taigi nutartis nutraukti bylą gali būti priimama išnagrinėjus bylą iš esmės arba neišnagrinėjus bylos iš esmės, priklausomai nuo bylos nutraukimo pagrindo.

Teisėjų kolegija pažymėjo, kad tais atvejais, kai pirmosios instancijos teismui nagrinėjant bylą nustačius, kad, pavyzdžiui, asmuo nusikalstamos veikos padarymo metu nebuvo sulaukęs amžiaus, nuo kurio jis atsako pagal baudžiamuosius įstatymus, arba kad nukentėjusysis susitaikė su asmeniu, kaltinamu BPK 407 straipsnyje nurodytos nusikalstamos veikos padarymu, arba nėra nukentėjusiojo skundo ar jo teisėto atstovo pareiškimo arba prokuroro reikalavimo pradėti procesą tais atvejais, kai procesas gali būti pradėtas tik pagal nukentėjusiojo skundą ar jo teisėto atstovo pareiškimą arba prokuroro reikalavimą, arba kad kaltininkas yra miręs (išskyrus tuos atvejus, kai byla reikalinga mirusiajam reabilituoti arba kitų asmenų bylai atnaujinti dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių) (BPK 3 straipsnio 1 dalies 4–7 punktai), teismas iš karto po to, kai nustato bent vieną iš šių aplinkybių, gali nutraukti tolesnę bylos nagrinėjimą ir priimti nutartį bylą nutraukti, neištyręs visų bylos įrodymų, t. y. neišnagrinėjęs bylos iš esmės. Šiuo atveju apeliacinės instancijos teismas, pripažinęs, kad bylos nutraukimas yra nepagrįstas, bylą turi grąžinti nagrinėti iš esmės pirmosios

instancijos teismui (BPK 326 straipsnio 5 dalies 2 punktas). Tuo tarpu, kai byla nutraukiama BPK 3 straipsnio 1 dalies 9 punkte nurodytu pagrindu (egzistuoja BK V skyriuje numatyta baudžiamąją atsakomybę šalinanti aplinkybė), teismas parastai bylą nutraukia teisiama jame posėdyje išnagrinėjęs ją iš esmės ir išėjęs į pasitarimų kambarį priimti atitinkamo sprendimo. Priimdamas nutartį nutraukti bylą teismas nutartyje įvertina ištirtus bylos įrodymus, nustatytas bylos faktines aplinkybes, išdėsto motyvuotas išvadas dėl baudžiamąją atsakomybę šalinančios aplinkybės taikymo sąlygų pagrįstumo ir įrodytumo.

Atsižvelgusi į nurodytus argumentus, teisėjų kolegija padarė išvadą, kad tuo atveju, kai pirmosios instancijos teismas išnagrinėja bylą iš esmės, tačiau tik netinkamai įvertina bylos įrodymus ir nustatytas bylos aplinkybes, o apeliacinės instancijos teismas nustato šį trūkumą, kurį ištaisyti galėtų priimdamas nuosprendį (tačiau tam trukdo BPK 326 straipsnio 5 dalyje įtvirtinto procesinio dokumento formos ribojimas), tik formalus bylos gražinimas pirmosios instancijos teismui iš naujo nustatyti ir tirti aplinkybes, kurias iš esmės pirmosios instancijos teismas jau yra ištyręs, nebūtų logiškas ir protingas. Šiuo atveju apeliacinės instancijos teismas, iš esmės apeliacine tvarka išnagrinėjęs bylą, kuri pirmosios instancijos teismo nutartimi yra nutraukta, galėtų tik patvirtinti pirmosios instancijos teismo nutarties teisėtumą ir pagrįstumą, o nustatčius priešingai ir esant pagrindui priimti apkaltinamąjį (išteisinamąjį) nuosprendį, jis neturėtų įgaliojimų ištaisyti pirmosios instancijos teismo padarytų klaidų ir teisingai išnagrinėti bylą. Toks apeliacinės instancijos teismo veiksmų ribojimas, kai, esant visiškai ištirtoms bylos aplinkybėms, apeliacinės instancijos teismas negali priimti apkaltinamojo ar išteisinamojo nuosprendžių, teisingumo vykdymo kontekste, anot teisėjų kolegijos, neatitinka Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtinto teisinės valstybės principo, teismų instancijų sistemos paskirties ir baudžiamojo proceso teisingumo, greitumo, ekonomiškumo principų.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. lapkričio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-135-648/2016

BPK 106 straipsnio taikymas

Dėl CPK normų taikymo nagrinėjant klausimą dėl proceso išlaidų atlyginimo

Apžvelgiamoje byloje nukentėjusieji ir civiliniai ieškovai R. ir R. B. ir jų atstovas advokatas S. Š. atsiliepime į kasacinį skundą pateikė prašymą dėl bylinėjimosi išlaidų, kurias patyrė dėl atsiliepimo į kasacinį skundą parengimo, išieškojimo iš kasacinį skundą padavusio civilinio atsakovo UAB „Autokaravanas“.

Nagrinėdamas šią baudžiamąją bylą kasacinis teismas pažymėjo, kad pagal BPK 106 straipsnio 2 dalį pripažinęs kaltinamąjį kaltu, teismas, priimdamas nuosprendį, turi teisę nuspręsti iš kaltinamojo išieškoti nukentėjusiojo ir civilinio ieškovo turėtas išlaidas advokato, dalyvavusio byloje kaip nukentėjusiojo ir civilinio ieškovo atstovas, paslaugoms apmokėti. Šios nuostatos galioja ir nagrinėjant bylą kasacinės instancijos teisme, tačiau šiuo atveju, priteisiant išlaidas advokato paslaugoms apmokėti, būtina atsižvelgti ir į tai, pagal kieno skundą buvo nagrinėta byla ir koks yra šio skundo nagrinėjimo rezultatas. Nagrinėjamoje baudžiamojoje byloje civilinio atsakovo kasaciniame skunde buvo ginčijami klausimai, tiesiogiai veikiantys nukentėjusiųjų interesus byloje, šie buvo priversti kreiptis į advokatą profesionalios pagalbos surašant atsiliepimą. Civilinio atsakovo paduotas kasacinis skundas atmestas, todėl kasacinis teismas pripažino nukentėjusiųjų teisę į šių išlaidų (ar jų dalies) atlyginimą. Teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į tai, kad pagrindiniai kasacinio skundo argumentai šioje byloje buvo susiję su iš civilinio atsakovo UAB „Autokaravanas“ nukentėjusiesiems priteistos neturtinės žalos dydžiu, jo nustatymo kriterijų taikymu. Nuteistasis G. B. kasacinio skundo dėl priimtų teismų sprendimų nepadavė, todėl proceso išlaidų išieškojimas iš nuteistojo neatitiktų proceso teisės principų ir būtų neteisingas.

Teisėjų kolegija, pažymėjusi, kad proceso išlaidų išieškojimas iš civilinio atsakovo, nesančio nuteistuoju byloje, BPK normose tiesiogiai nėra numatytas, vadovavosi BPK 113 straipsnio

2 dalimi ir taikė Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 98 straipsnį, nustatantį, kad šaliai, kurios naudai priimtas sprendimas, teismas priteisia iš antrosios šalies išlaidas už advokato ar advokato padėjėjo, dalyvavusių nagrinėjant bylą, pagalbą, taip pat už pagalbą rengiant procesinius dokumentus ir teikiant konsultacijas.

Atsižvelgusi į išdėstytus argumentus, teisėjų kolegija konstatavo, kad nukentėjusiosios ir civilinės ieškovės R. B. turėtos išlaidos už advokato teisinės paslaugas surašant atsiliepimą turi būti išieškotos ne iš nuteistojo G. B., bet iš civilinio atsakovo UAB „Autokaravanas“.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. lapkričio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-428-788/2016

III. CIVILINĖS BYLOS

Asmenys

Dėl mirusio kooperatinės bendrovės nario sutuoktinės teisės tapti šios bendrovės nare ir teisės dalyvauti bendrovės valdyme paveldėjimo galimybės

Ieškovė prašė pripažinti negaliojančiu kooperatinės statybos bendrovės narių susirinkimo nutarimą, kuriuo buvo atsisakyta priimti ieškovę į šios kooperatinės bendrovės narius, mirus ieškovės sutuoktiniui, buvusiam bendrovės nariu. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai ieškinį atmetė.

Kasacinis teismas nurodė, kad CK 1.101 straipsnio 7 dalyje nustatyta vertybinio popieriaus savininko teisė dalyvauti valdant įmonę (šiuo atveju kooperatinę bendrovę) įgyvendinama vadovaujantis specialiuoju Kooperatinių bendrovių (kooperatyvų) įstatymu. Kasacinio teismo vertinimu, kooperatinės bendrovės narys yra asmuo, priimtas į šios bendrovės narius nepriklausomai nuo to, ar jis valdo pajų asmeninės nuosavybės teise ar bendrosios jungtinės nuosavybės teise. Kasacinis teismas darė išvadą, kad mirusio kooperatinės bendrovės nario sutuoktinis, kuris iki to nario mirties nebuvo kooperatinės bendrovės nariu, netampa kooperatinės bendrovės nariu automatiškai. Kasacinis teismas pažymėjo, kad atsakovės įstatų normų turinys sudaro pagrindą teigti, kad kooperatinės bendrovės pajaus savininkas arba mirusio nario įpėdinis / sutuoktinis gali tapti kooperatinės bendrovės nariu tik pateikęs prašymą dėl jo įrašymo į narius ir kooperatinės bendrovės organams priėmus sprendimą tenkinti šį prašymą. Nei atsakovės įstatuose, nei įstatyme nenurodyta, kokių pagrindu asmens, prašančio priimti jį į kooperatinės bendrovės narius, prašymas dėl narystės suteikimo gali būti atmetas. Kasacinis teismas darė išvadą, kad teisė priimti į kooperatinės bendrovės narius yra šios bendrovės organų prerogatyva. Todėl, nepriklausomai nuo teisinio pagrindo, kuriuo pajus yra valdomas nuosavybės teise (bendrosios jungtinės nuosavybės teise ar nuosavybės teise, paveldėjus turtą), asmens, siekiančio tapti kooperatinės bendrovės nariu, prašymo išsprendimas priklauso nuo kooperatinės bendrovės organų valios priimti ar nepriimti šį asmenį į kooperatinės bendrovės narius.

Kasacinio teismo nuomone, neturtinė teisė dalyvauti kooperatinės bendrovės valdyme yra asmeninė, neatskiriama susijusi su priimto nario asmeniu, nes ji suteikiama specialia Kooperatinių bendrovių (kooperatyvų) įstatyme nustatyta tvarka, svarstant konkretaus asmens prašymą dėl jo priėmimo į kooperatinės bendrovės narius. Dėl to kasacinis teismas sprendė, kad ieškovė, būdama pajaus dalies savininkė ir mirusio kooperatinės bendrovės nario įpėdinė, paveldėjo turtines teises, susijusias su pajaus valdymu, bet ne asmeninę neturtinę teisę (dalyvauti kooperatinės bendrovės valdyme), susijusią su palikėjo asmeniu (CK 5.1 straipsnio 3 dalis). Nustatęs, kad jos turtinės teisės nėra pažeidžiamos, atsakovei atsisakius priimti ieškovę į kooperatinės bendrovės narius, nes ji turi teisę į visa tai, kas buvo sukurta iki jos sutuoktinio išbraukimo iš kooperatinės bendrovės narių, atsižvelgiant į jos pajaus ir paveldėto pajaus dalies dydį, kasacinis teismas apeliacinės instancijos teismo nutartį paliko nepakeistą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. lapkričio 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-464-611/2016

Šeimos teisė

Dėl teisės normų, reglamentuojančių šeimos bylų teisingumą, aiškinimo ir taikymo

Ieškovė prašė nustatyti sūnaus gyvenamąją vietą su ja ir priteisti iš vaiko tėvo – Norvegijos piliečio – išlaikymą ir išlaikymo išskolinimą vaikui. Pirmosios instancijos teismas ieškinį tenkino, o apeliacinės instancijos teismas panaikino sprendimo dalį.

Kasacinis teismas nurodė, kad Lietuvos Respublika 2000 m. gegužės 9 d., o Norvegijos Karalystė – 1966 m. rugpjūčio 2 d. yra ratifikavusios 1965 m. lapkričio 15 d. Konvenciją dėl teisminių ir neteisminių dokumentų civilinėse arba komercinėse bylose įteikimo užsienyje (toliau – ir 1965 m. Hagos konvencija). Kasacinis teismas konstatavo, kad, nustačius 1965 m. Hagos konvencijos 16 straipsnio 1 dalyje nurodytas aplinkybes, naikinamasis terminas, kurį praleidus prašymas atnaujinti praleistą apeliacinio skundo padavimo terminą negali būti paduotas, yra 1 metai. Šis terminas taikomas tik teismui nustačius, kad: šaukimas į teismą arba lygiavertis dokumentas turėjo būti perduotas į užsienį įteikimui pagal šios konvencijos nuostatas; teismo sprendimas buvo priimtas į teismą neatvykusio atsakovo nenaudai; atsakovas ne dėl savo kaltės pakankamai iš anksto nesužinojo apie dokumentą, kad pasirengtų gynybai, arba apie teismo sprendimą, kad suspėtų jį apskųsti; atsakovas pateikė *prima facie* gynybos argumentų bylos nagrinėjimui iš esmės. Nustačius pirmiau nurodytų sąlygų naikinamasis terminas, kurį praleidus prašymas atnaujinti praleistą apeliacinio skundo padavimo terminą negali būti paduotas, yra 3 mėnesiai (CPK 307 straipsnio 3 dalis). Kasacinis teismas pažymėjo, kad pirmosios instancijos teismas laikėsi pozicijos, jog teismo sprendimas turėjo būti perduotas užsienyje gyvenančiam atsakovui ir kad egzistuoja kiti 1965 m. Hagos konvencijos 16 straipsnio 1 dalyje nustatyti pagrindai atnaujinti praleistą terminą apeliaciniam skundui pateikti, o apeliacinės instancijos teismas šiai pozicijai pritarė. Kadangi atsakovas pateikė apeliacinį skundą praleidęs trijų mėnesių naikinamąjį terminą, nustatytą CPK 307 straipsnio 3 dalyje, tačiau nepraleidęs vienerių metų termino, nustatyto Lietuvos Respublikos konvencijos dėl teisminių ir neteisminių dokumentų civilinėse ar komercinėse bylose įteikimo užsienyje ratifikavimo įstatymo 2 straipsnio 5 punkte ir Lietuvos Respublikos civilinį procesą reglamentuojančių Europos Sąjungos ir tarptautinės teisės aktų įgyvendinimo įstatymo 34 straipsnyje, kasacinis teismas darė išvadą, kad pirmosios instancijos teismas turėjo pagrindą spręsti dėl termino apeliaciniam skundui paduoti atnaujinimo.

Kasacinis teismas konstatavo, kad 2003 m. lapkričio 27 d. Tarybos reglamento (EB) Nr. 2201/2003 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų, susijusių su santuoka ir tėvų pareigomis, pripažinimo bei vykdymo, panaikinančio Reglamentą (EB) Nr. 1347/2000 (toliau – reglamentas „Briuselis II bis“), tiesioginis taikymas, sprendžiant bylų dėl tėvų pareigų teisingumo klausimą, galimas ir tais atvejais, kai ieškovo (vieno iš tėvų) ir vaiko nuolatinė gyvenamoji vieta yra Lietuvos Respublikoje, o kito tėvo – valstybėje, kuri nėra ES narė, jei tos valstybės ir Lietuvos Respublikos nesieja dvišalė ar daugiašalė tarptautinė sutartis, reglamentuojanti šeimos bylų teisingumo klausimus. Tokia išvada grindžiama reglamento „Briuselis II bis“, kaip sudėtinės Lietuvos Respublikos teisės sistemos dalies, statusu. Kasacinis teismas nurodė, kad dėl reikalavimo nustatyti vaiko gyvenamąją vietą teisingumo spręstina remiantis reglamente „Briuselis II bis“ nustatytais taisyklėmis (šios bylos nagrinėjimo pirmosios instancijos teisme metu nebuvo dvišalės ar daugiašalės sutarties, kuri reglamentuotų bylų dėl tėvų pareigų tarptautinį teisingumą), o dėl reikalavimų priteisti išlaikymą ir išlaikymo išskolinimą teisingumo spręstina remiantis 2010 m. sausio 1 d. Europos Bendrijai, Norvegijos Karalystei ir Danijos Karalystei įsigaliojusioje 2007 m. spalio 30 d. konvencijoje dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo (toliau – Lugano konvencija) nustatytais taisyklėmis. Kasacinis teismas pažymėjo, kad Lugano konvencijoje vartojama civilinių ir komercinių bylų sąvoka neapima bylų dėl tėvų pareigų, kaip jos apibrėžtos reglamento „Briuselis II bis“ 1 straipsnio 2 dalyje ir (ar) 1996 m. Hagos konvencijos 1 straipsnio 2 dalyje. Taikant reglamentą „Briuselis II bis“ įtvirtinta nuolatinės gyvenamosios vietos sąvoka tiek ieškovės, tiek vaiko atžvilgiu aiškintina autonomiškai, nesiejant jų su fizinio asmens nuolatinės gyvenamosios vietos institutu nacionalinėje teisėje. Tuo tarpu remiantis Lugano konvencijos 59 straipsnio 1 dalimi, teismas, norėdamas nustatyti, ar šalies

nuolatinė gyvenamoji vieta (buveinė) yra šios konvencijos privalančioje laikytis valstybėje, kurios teismuose yra iškelta byla, taiko savo vidaus teisę. Tai reiškia, kad, sprendžiant reikalavimo dėl vaiko gyvenamosios vietos nustatymo teisingumo klausimą, yra svarbus ES teisės aiškinimas, o reikalavimų dėl išlaikymo ir išlaikymo įsiskolinimo priteisimo klausimą – nacionalinės teisės (CK 2.12 straipsnis) aiškinimas. Kasacinio teismo vertinimu, visuma teisiškai reikšmingų aplinkybių (ieškovė ir šalių vaikas yra Lietuvos Respublikos piliečiai, vaikas gimė Lietuvoje, ieškovė su vaiku nuo jo gimimo gyvena Lietuvoje su savo tėvais (išskyrus trumpalaikius išvykimus), Lietuvoje deklaruota ieškovės su vaiku gyvenamoji vieta, Lietuvoje vaikas pastoviai vedamas į sveikatos priežiūros įstaigą) ginčo atveju sudaro pakankamą pagrindą spręsti dėl ieškovės ir vaiko nuolatinės gyvenamosios vietos buvimo Lietuvos Respublikoje. Aplinkybės, kad šalių vaikas kurį laiką buvo registruotas Norvegijos gyventojų registre ir (ar) kad ieškovė Norvegijoje gaudavo socialines išmokas už vaiką, nors ir būdamos teisiškai reikšmingos, negalėtų sudaryti pakankamo pagrindo ieškovės ir vaiko nuolatinės gyvenamosios vietos klausimą spręsti kitaip.

Remdamasis nurodytais argumentais, kasacinis teismas apeliacinės instancijos teismo nutartį paliko nepakeistą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. lapkričio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-454-969/2016

Dėl turtinės prievolės, atsirandančios iš vieno iš sutuoktinių sudaryto sandorio, kvalifikavimo

Apžvelgiamoje byloje ginčas kilo dėl sutuoktinio atsakomybės už kito sutuoktinio, veikiančio kaip ūkininkas, prievolės. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai sprendė, kad turtinė prievolė, atsiradusi iš sutuoktinio ūkininko ūkio veiklos, yra jo asmeninė.

Kasacinis teismas darė išvadą, kad ūkininko ūkis, kaip ūkininko turtinių ir asmeninių neturtinių teisių ir prievolių visuma, laikytinas turtiniu vienetu (tam tikra verslo forma, kuriai nereikia įsteigti įmonės ir kuri neturi savarankiško ūkio subjekto statuso), galinčiu būti nuosavybės teisės objektu.

Kasacinis teismas nurodė, kad šioje byloje nėra duomenų, kad sutuoktinė būtų dalyvavusi santuokos metu sutuoktinio įregistruoto ūkininko ūkio veikloje kaip šeimos versle ir savo veiksmais (fizinio ar intelektualinio darbu) būtų prisidėjusi prie jo plėtojimo. Priešingai, byloje nustatyta, kad jokios su šiuo ūkiu susijusios veiklos ji nevykdė, sutuoktinio ūkyje nedirbo jokio fizinio darbo, kad ji, būdama vaikų priežiūros atostogose, augino vaikus. Byloje nėra duomenų, kad iš ūkininko ūkio veiklos gaunamos pajamos buvo naudojamos šeimos interesais. Įvertinęs šioje byloje nustatytas teisiškai reikšmingas aplinkybes, kasacinis teismas konstatavo, kad nėra pagrindo santuokos metu sutuoktinio įregistruotą ūkininko ūkį pripažinti šeimos verslu ir turtinę prievolę pagal įsiteisėjusį teismo sprendimą už akių kvalifikuoti kaip solidariąją sutuoktinių prievolę. Kasacinis teismas taip pat pažymėjo, kad apeliacinės instancijos teismas pagrįstai nurodė, kad sutuoktinės sutikimai dėl žemės sklypų ir traktoriaus įkeitimo, užtikrinant kredito įstaigų suteiktą finansavimą ūkininko ūkiui, nepatvirtina aktyvaus sutuoktinės dalyvavimo sutuoktinio ūkininko ūkio veikloje. Remdamasis nurodytais argumentais, kasacinis teismas apeliacinės instancijos teismo nutartį paliko nepakeistą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. lapkričio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-477-686/2016

Daiktinė teisė

Dėl žemės sklypų savininkų įsteigtos asociacijos, skirtos naujų sklypų kvartalui tvarkyti, teisės reikalauti mokėti už sukuriama turto išlaikymą bei priežiūrą iš kitų to kvartalo sklypų savininkų, ne narių

Ieškovė – žemės sklypų savininkų įsteigta asociacija (toliau – Asociacija) prašė priteisti iš atsakovų – žemės sklypo savininkų – skolą ieškovės administruojamai teritorijai tvarkyti, joje

esančiai infrastruktūrai išpirkti ir išlaikyti, bendriems šios teritorijos žemės sklypų savininkų poreikiams tenkinti. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai ieškinį atmetė.

Kasacinis teismas nurodė, kad apžvelgiamoje byloje teismų nustatytos teisiškai reikšmingos faktinės aplinkybės, jog: ieškovė ir atsakovai neturi jokio turto, kuris jiems priklausytų bendrosios dalinės nuosavybės teise; gyvenvietės keliai, gatvės apšvietimo įrenginiai nėra bendroji ar kurios nors iš šalių asmeninė nuosavybė; kvartale esančios elektros, vandentiekio, nuotekų šalinimo, lietaus nuotekų sistemos ir apšvietimo įrenginiai priklauso tretiesiems asmenims. Todėl kasacinis teismas konstatavo, kad šią bylą nagrinėję teismai, atsižvelgdami į nurodytas faktines aplinkybes, pagrįstai sprendė, jog CK 4.76 straipsnio nuostatos (dėl bendraturčių pareigos išlaikyti bendrą daiktą) šalių ginčo išsprendimui netaikytinos. Kasacinis teismas pažymėjo, kad ieškovės ir atsakovų santykiai nepatenka į specialiojo – Sodininkų bendrijų – įstatymo reguliavimo sritį. Taigi, ginčo atveju kasacinio teismo išaiškinimai dėl teisės normų, reglamentuojančių sodininkų bendrijos teises priimti sprendimus dėl bendrosios dalinės nuosavybės sukūrimo bei sodininko, kuris nėra sodininkų bendrijos narys, pareigas, netaikytini.

Kasacinis teismas nurodė, kad narystė Asociacijoje grindžiama savanoriškumu. Susaistę save narystės Asociacijoje ryšiais, būtent jos nariai prisiima atitinkamus įsipareigojimus (laikytis įstatų, mokėti nario mokesčių, vykdyti visuotinio narių susirinkimo sprendimus). Kadangi atsakovai nėra Asociacijos nariai bei nėra teisinių santykių, susijusių su bendrosios dalinės nuosavybės teisių įgyvendinimu, subjektai, kasacinis teismas sprendė, kad nėra pagrindo teigti, jog jie yra įsipareigoję mokėti Asociacijos nustatytą mokestį, vykdyti Asociacijos visuotinio narių susirinkimo sprendimus, išlaikyti Asociacijos ketinamą išpirkti turtą ar prisidėti prie išpirkimo. Kasacinis teismas pažymėjo, kad net išpirkus inžinerinius tinklus ir (ar) infrastruktūrą atsakovai netaptų bendrosios dalinės nuosavybės turėtojais, nes nėra Asociacijos nariai. Pareiga prisidėti prie tokio (išpirkto) turto priežiūros, jo išlaikymo atsakovams galėtų kilti tik jiems laisva valia išreiškus pageidavimą prisijungti prie inžinerinių tinklų, naudotis ieškovės infrastruktūra pagal jos nustatytas prisijungimo sąlygas ir naudojimosi tvarką. Remdamasis nurodytais argumentais, kasacinis teismas apeliacinės instancijos teismo nutartį paliko nepakeistą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. lapkričio 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-463-421/2016

Dėl pirmenybės teisės įsigyti turto dalį, kai teisių perkėlimo reikalaujantis asmuo yra perleidęs savo dalį ir nebėra bendraturtis, taip pat kai bankrutuojančios įmonės turtas neparduotas iš varžytynių ir vėliau pardavinėjamas kreditorių susirinkimo nustatyta tvarka

Ieškovė nurodė, kad atsakovų sudarytos pirkimo–pardavimo sutarties metu ji buvo statinio bendraturtė, tačiau ji negavo jokios informacijos apie parduodamą turto, kuris valdomas bendrosios dalinės nuosavybės teise, dalį. Ieškovės teigimu, nurodyta sutartimi pažeista jos, kaip bendraturtės, pirmenybės teisė įsigyti parduodamą turto dalį, todėl prašė perkelti jai pirkėjos teises pagal šią sutartį. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai ieškinį atmetė.

Kasacinis teismas suformulavo tokią teisės aiškinimo taisyklę: kai pažeidžiama CK 4.79 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta pirmenybės teisė įsigyti bendrosios dalinės nuosavybės teise valdomo turto dalį, ginti pažeistas teises CK 4.79 straipsnio 3 dalyje nustatyta tvarka perkeltiant pirkėjo teises ir pareigas gali tik tas asmuo, kuris yra parduodamo daikto bendraturtis teismo sprendimo dėl pirkėjo teisių ir pareigų perkėlimo priėmimo momentu, nepriklausomai nuo to, kada jis tapo bendros nuosavybės dalyviu. Jeigu asmuo, kuris yra bendraturtis bendrąja nuosavybe esančio daikto kito bendraturčio dalies perleidimo metu, vėliau (įskaitant ir po reikalavimo perkelti pirkėjo teises ir pareigas pareiškimo teisme momento) perleidžia nuosavybės teises į savo dalį, reikalavimo perkelti pirkėjo teises ir pareigas teisė pereina naujam daikto dalies savininkui. Apžvelgiamos bylos atveju ieškovė ieškinio dėl pirkėjo teisių ir pareigų perkėlimo pareiškimo metu buvo ginčo statinio – kiemo aikštelės – bendraturtė ir turėjo tokią reikalavimo teisę, tačiau vėliau, perleidusi jai priklausančią kiemo aikštelės dalį, prarado teisę reikalauti perkelti jai pirkėjo teises pagal ginčo sutartį. Dėl šios priežasties kasacinis teismas sprendė, kad bylą nagrinėję teismai pagrįstai

pripažino, jog ieškovė neturi reikalavimo teisės perkelti jai pirkėjo teises ir pareigas pagal atsakovo sudarytą pirkimo–pardavimo sutartį.

Kasacinis teismas nurodė, kad CK 4.79 straipsnio 1 dalyje nustatyta išimtis, kai bendraturtis neturi būti informuojamas apie bendrąja nuosavybe esančio daikto dalies pardavimą, apima ir tuos atvejus, kai turtas parduodamas Įmonių bankroto įstatymo 33 straipsnio 1 dalies 2 punkte įtvirtinta tvarka (t. y. iš varžytynių Vyriausybės nustatyta tvarka). Tačiau minėta CK 4.79 straipsnio 1 dalies taikymo išimtis negali būti aiškinama plečiamai, todėl pirmiau aptarta CK 4.79 straipsnio išimtis netaikytina tuo atveju, kai turtas parduodamas kitokia nei Įmonių bankroto įstatymo 33 straipsnio 1 dalies 2 punkte nustatyta tvarka. Dėl to kasacinis teismas konstatavo, kad neįvykus dvejoms turto varžytynėms, vėliau ginčo turtas buvo pardavinėjamas savanoriško aukciono būdu ir turėtų būti taikomos CK 4.79 straipsnio nuostatos. Tačiau konstatavęs, kad bylą nagrinėję teismai pagrįstai atmetė ieškovės ieškinį dėl to, jog pastaroji neturėjo reikalavimo teisės teismo sprendimo priėmimo metu, kasacinis teismas apeliacinės instancijos teismo nutartį paliko nepakeistą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. lapkričio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-475-611/2016

Paveldėjimo teisė

Dėl valstybės atsakomybės už palikėjo skolas ribų (dėl CK 5.62 straipsnio 3 dalies aiškinimo ir taikymo)

Ieškovai kreipėsi į teismą prašydami priteisti palikėjo skolą iš palikėjo įpėdinės – Lietuvos Respublikos valstybės, atstovaujamos Valstybinės mokesčių inspekcijos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos (toliau – ir VMI) ir Nacionalinės žemės tarnybos prie Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerijos (toliau – ir NŽT). Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai tenkino ieškinį.

Kasacinis teismas nurodė, kad apžvelgiamos bylos atveju valstybė paveldėjo butą ir žemės sklypą, ant kurio yra statinys. Pagal anksčiau galiojusį teisinį reglamentavimą už šio turto administravimą buvo atsakingos dvi valstybės institucijos: VMI – už butą, NŽT – už žemės sklypą, o pagal šiuo metu galiojantį teisinį reglamentavimą ši turtą turėtų administruoti viena valstybės įmonė – centralizuotai valdomo valstybės turto valdytojas.

Kasacinis teismas konstatavo, kad pagal CK 5.62 straipsnio 3 dalį valstybės atsakomybė už palikėjo skolas ribojama *pro viribus hereditatis* principo, todėl palikėjo skolas gali būti dengiamos ne tik iš paties paveldėto turto, bet ir iš kitų valstybės, paveldėjusios palikėjo turtą, lėšų, neviršijant paveldėto turto tikrosios vertės. Taigi siekiant apibrėžti valstybės atsakomybės už palikėjo skolas ribas, svarbu yra tinkamai nustatyti paveldėto turto tikrąją vertę. Kasacinis teismas pažymėjo, kad paveldimo turto vertė apskaičiuojama pagal objektyvius turto vertinimo kriterijus pačiam valstybei perduotiną turtą administruojančiam subjektui nusprendus dėl galimo paveldimo turto vertės nustatymo būdo. Analogiškos paveldimo turto vertės nustatymo taisyklės turėtų būti taikomos ir nustatant valstybės, paveldėjusios turtą, atsakomybės už palikėjo skolas ribas, nepriklausomai nuo to, kas, kada ir kaip tą turtą realizuoja. Kasacinis teismas pažymėjo, kad tai, jog turtas yra nepaklausus, nemažina valstybės atsakomybės neviršijant paveldėto turto vertės, tačiau gali mažinti tikrąją šio turto vertę.

Kasacinis teismas išaiškino, kad siekdamas palengvinti skolas išieškojimą ir atsižvelgdamas į tai, kad už palikėjo skolas yra atsakinga paveldėta turtą priėmusi valstybė, o ne konkrečiai jai atstovaujanti institucija, valstybės atsakomybės už palikėjo skolas ribas apibrėžia viso paveldėto turto tikroji vertė, teismas gali priteisti palikėjo skolą, neviršijant paveldėto turto tikrosios vertės, iš kelių ši valstybės paveldėta turtą administruojančių institucijų solidariai. Remdamasis nurodytais argumentais, kasacinis teismas patikslino apeliacinės instancijos teismo nutartį, nurodant, kad skolas yra priteisiamos iš atsakovės Lietuvos Respublikos valstybės, atstovaujamos VMI ir NŽT, neviršijant Lietuvos Respublikai perėjusio paveldėto turto tikrosios vertės.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. lapkričio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-446-687/2016

Dėl CK 5.61 straipsnio 1 ir 2 dalių aiškinimo ir taikymo

Apžvelgiamoje byloje testatorė buvo sudariusi du testamentus – anksčiau sudarytu testamentu palikėja visą savo turtą paliko pareiškėjui, o vėliau sudarytu testamentu pakeitė savo valią ir dalį turto paliko kitam įpėdiniui. Šioje byloje kilo ginčas, ar įpėdiniui pagal vėlesnį testamentą mirus anksčiau, negu atsirado palikimas, jam buvusi paskirta testamentu turto dalis atitenka įpėdiniui (šiuo atveju – pareiškėjui) pagal ankstesnį testamentą. Pareiškėjo nuomone, testatorė dviem savo sudarytais ir galiojančiais testamentais išreiškė savo valią, kad visas jos turtas būtų paveldėtas tik pagal testamentus, ir nėra likę jokio turto, kuris nebūtų įtrauktas į abu galiojančius testamentus. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai sprendė, kad aplinkybė, jog įpėdinis pagal vėlesnį testamentą mirė anksčiau, nei atsirado palikimas, nedaro ankstesnio testamento galiojančio visa apimtimi, nes testatorės valia buvo išreikšta vėlesniu testamentu; be to, šio ginčo atveju netaikytina ir CK 5.61 straipsnio 2 dalis dėl paveldėjimo dalių padidėjimo.

Kasacinis teismas nurodė, kad CK 5.61 straipsnio 2 dalyje reglamentuojama situacija, kai testatorius visą savo turtą palieka tik savo paskirtiems įpėdiniams (dviem ar daugiau), t. y. testamente nurodo, kad palikimas pereina tik jo paskirtiems įpėdiniams. Būtent tokiu atveju, kai vienas iš tokių paskirtų įpėdinių atsisako ar nepriima palikimo, šiam įpėdiniui priklausiusi palikimo dalis atitenka kitiems įpėdiniams pagal testamentą. CK 5.61 straipsnis reglamentuoja situacijas, kai asmenys, kuriems testatorius paliko savo turtą, palikimo atsiradimo momentu yra gyvi. Kasacinis teismas konstatavo, kad tais atvejais, kai asmuo, kuriam testatorius paliko dalį savo turto, miršta anksčiau už testatorių, paveldėjimo teisiniai santykiai pagal tokį testamentą neatsiranda, todėl nėra galimas nei palikimo atsisakymas, nei nepriėmimas, taigi, tokiai situacijai CK 5.61 straipsnio nuostatos netaikomos. Ginčo atveju asmuo, kuriam antruoju testamentu (pakeitusiu ankstesniojo testamento dalį) testatorius paliko dalį savo turto, mirė anksčiau už testatorių, paveldėjimo teisiniai santykiai tarp šio asmens ir palikėjo neatsirado, todėl jam buvusi paskirta testamentu turto dalis turėtų būti laikoma testamentu nepaskirta ir paveldima pagal įstatymą (CK 5.2 straipsnio 2 dalis; 5.22 straipsnis, 5.35 straipsnio 2 dalis). Kasacinis teismas pripažino pagrįsta apeliacinės instancijos teismo išvadą, jog aplinkybė, kad paveldėtojas pagal vėlesnį testamentą mirė anksčiau nei atsirado palikimas, nesudaro pagrindo pareiškėjui priimti visą testatorės palikimą pagal pirminį testamentą, todėl šio ginčo atveju susidarė paveldėjimo pagal įstatymą civiliniai teisiniai santykiai.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. lapkričio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-451-421/2016

Prievolių teisė

Dėl banko pareigos pervesti einamąsias įmokas įmonės restruktūrizavimo metu ir šios pareigos nevykdymo teisinių padarinių taikymo

Ieškovas Valstybinio socialinio draudimo fondo teritorinis padalinys (toliau – VSDFV) prašė teismo iš atsakovo (banko) priteisti nuostolius, kurie, ieškovo manymu, kilo dėl atsakovo neteisėtų veiksmų (neveikimo, lėšų pervedimo nesilaikant kreditorių eiliškumo). Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai ieškinio dalį tenkino.

Kasacinis teismas nurodė, kad pareiškimo dėl restruktūrizavimo bylos iškėlimo priėmimas teisme įstatymo nustatyta apimtimi varžo kreditorių teisę išieškoti skolas iš restruktūrizuojamos įmonės, restruktūrizavimo bylos iškėlimas taip pat suvaržo restruktūrizuojamos įmonės teises atsiskaityti su senaisiais kreditoriais (išskyrus gavus teismo leidimą – Įmonių restruktūrizavimo įstatymo (toliau – ĮRĮ) 8 straipsnio 1 punktą, 9 straipsnio 3 dalis), tačiau niekaip nesuvaržo restruktūrizuojamos įmonės teisės mokėti einamąsias įmokas (nagrinėjamu atveju – socialinio draudimo įmokas), o draudėjui, kuriam iškelta restruktūrizavimo byla, nevykdant privalomųjų įmokų, – socialinio draudimo fondo valdybos teritorinių padalinių teisės priverstine tvarka išieškoti laiku nesumokėtas socialinio draudimo įmokas, palūkanas ir baudas, nurodant kredito įstaigai nurašyti nesumokėtas socialinio draudimo įmokas CPK 754 straipsnyje nustatyta tvarka (ĮRĮ 1 straipsnio 5 dalis). Kasacinis teismas konstatavo, kad atsakovas (bankas), vykdydamas mokėjimo

nurodymus tretiesiems asmenims, kurie buvo paskesnės eilės kreditoriai nei ieškovas, ir nevykdydamas nustatytu terminu VSDFV pateiktų debeto mokėjimo nurodymų, veikė neteisėtai, pažeisdamas CK 6.930¹ straipsnyje nustatytą atsiskaitymų negrynaisiais pinigais eiliškumą. Kasacinis teismas pažymėjo, kad ieškovas suformulavo konkretų ieškinio faktinį pagrindą, reikalaujantis žalos atlyginimo dėl keturių konkrečių neatliktų mokėjimo nurodymų. Šioje byloje nustatyta, kad bankas po ieškinio pateikimo pervedė iš sąskaitos ieškovui lėšas pagal du iš keturių ieškinyje nurodytų debeto mokėjimo nurodymų. Kasacinis teismas sprendė, kad vis dėlto dalis mokėjimo nurodymų yra apmokėta, o ieškovas neįrodinėjo kitokių dėl pavėluoto mokėjimo nurodymų įvykdymo galėjusių atsirasti nuostolių, jų dydžio, tai teismai neturėjo pagrindo padengtus mokėjimo nurodymus, kurių pagrindu reiškiamas ieškinys, pripažinti realiai ieškovo patirtais nuostoliais. Atsižvelgdamas į tai, kasacinis teismas pakeitė apeliacinės instancijos teismo sprendimą, sumažindamas ieškovui iš atsakovo priteistų nuostolių dydį.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. lapkričio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-474-684/2016

Viešieji pirkimai

Dėl neigiamo pobūdžio sąlygos, kuria ribojamas tiekėjų dalyvavimas konkurse, teisėtumo ir draudimo riboti jų konkurenciją

Ieškovė (toliau – konkurso dalyvė, tiekėja) prašė pripažinti neteisėtą supaprastinto atviro konkurso (toliau – Konkurso) sąlygą, kuria perkančioji organizacija (atsakovė) varžė Konkurse pateikti pasiūlymus tiems tiekėjams, užsiimantiems tokia pat veikla, t. y. bendrųjų medicinos paslaugų teikimu, kaip ir perkančioji organizacija. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai reikalavimą atmetė.

Kasacinis teismas nurodė, kad nors ginčo Konkurso sąlyga pavadinta įpareigojimu nekonkuruoti, tačiau jos taikymas iš esmės lemia kai kurių tiekėjų dalyvavimo Konkurse apribojimą. Dėl to nurodyta Konkurso sąlyga laikytina neigiamo pobūdžio sąlyga, kuria ribojamas tiekėjų dalyvavimas Konkurse (Viešųjų pirkimų įstatymo (toliau – VPI) 33 straipsnis).

Europos Sąjungos Teisingumo Teismo (toliau – Teisingumo Teismas) jurisprudencijoje nurodyta negatyvaus pobūdžio neleidimo dalyvauti viešojo pirkimo procedūrose pagrindai, paremti objektyviai konstatuotiniais faktais ar atitinkamam tiekėjui būdingu elgesiu, turi būti susiję su jo *profesinėmis savybėmis*. Atsižvelgiant į tai, valstybėms draudžiama Direktyvos Nr. 2004/18 45 straipsnyje (VPI 33 straipsnyje) pateiktą sąrašą papildyti kitais pašalinimo pagrindais, paremtais su tiekėjų profesinėmis savybėmis susijusiais kriterijais. Taigi profesinėmis savybėmis pagrįsti neleidimo dalyvauti ar pašalinimo pagrindai laikytini išsamiais. Išimtiniais atvejais, kai atitinkamas pašalinimo pagrindas nesusijęs su ūkio subjekto profesinėmis savybėmis ir dėl to nepatenka į šį baigtinį sąrašą, galima vertinti šio pagrindo leistinumą, vadovaujantis Europos Sąjungos viešųjų pirkimų teisės principais ir kitomis normomis. Kasacinio teismo vertinimu, kad ginčo Konkurso sąlyga ne tik neatitinka VPI 33 straipsnio nuostatose įtvirtinto su profesinėmis savybėmis susijusių pagrindų baigtinio sąrašo, bet taip pat neskirta visų Konkurso dalyvių vienodoms teisėms ir procedūrų skaidrumui užtikrinti. Dėl vienintelės aplinkybės, kad Konkurse, kuriuo siekiama įsigyti laboratorinių tyrimų paslaugas, būtų leidžiama dalyvauti tiekėjui, kuris, kaip ir perkančioji organizacija, užsiima, *inter alia*, bendrų šeimos medicinos paslaugų teikimu, nekyla tariamos ar realios grėsmės laisvai ir sąžiningai tiekėjų tarpusavio konkurencijai, o pati tokia viešojo pirkimo procedūra dėl to netampa neskaidri. Kasacinis teismas konstatavo, kad ginčo Konkurso sąlyga nustatyta be pateisinamo pagrindo, o perkančiosios organizacijos siekis apsaugoti tam tikrą su jos veikla susijusią informaciją ir taip savo interesą pacientų skaičiaus nekintamumu išsina už vertybių, išplaukiančių iš viešųjų pirkimų teisinio reguliavimo, apsaugos ribų. Atsižvelgiant į tai, perkančiosios organizacijos poreikis apsaugoti savo interesus, kylančius iš vykdomos veiklos, įgyvendintinas ne viešųjų pirkimų teisės normomis, o bendraisiais civilinės teisės priemonėmis, šiuo atveju sutartinėmis nuostatomis dėl, pavyzdžiui, konfidencialios informacijos apsaugos.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad ginčo Konkurso sąlygos taikymas lemia joje nurodytus kriterijus atitinkančio tiekėjo teisių ribojimą ne tik vykdant sutartį, bet ir dalyvaujant Konkurse, taigi konkuruojant su kitais tiekėjais. Kasacinis teismas konstatavo, kad ginčo Konkurso sąlyga nepagrįstai apriboja tiekėjų teisę į varžymąsi dėl viešojo paslaugų teikimo sutarties su kitais tiekėjais. Kasacinis teismas taip pat pažymėjo, kad tai, jog tiekėjų teises mažiau ribojančios priemonės padidina perkančiosios organizacijos administracinę naštą ir tikimybę, jog jos ne visada pasiteisins (atsakovės argumentai, susiję su sudėtingais teisminiais procesais dėl konfidencialios informacijos pažeidimo), *per se* (pats savaime) nereiškia, kad absoliutus draudimas dalyvauti Konkurse laikytinas proporcingu. Remdamasis nurodytais argumentais kasacinis teismas konstatavo, kad ginčo Konkurso sąlyga neteisėta, pažeidžia VPI 33 straipsnio nuostatas ir skaidrumo, nediskriminavimo ir proporcingumo bei laisvos konkurencijos principus. Dėl to kasacinis teismas panaikino šioje byloje priimtus teismų sprendimus ir ginčo Konkurso sąlygą pripažino neteisėta.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. lapkričio 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-456-469/2016

Civilinio proceso teisė

Dėl teisės į nešališką teismą užtikrinimo

Ieškovas prašė pripažinti negaliojančiais dėl suklydimo sudarytus privatizavimo objektų pirkimo–pardavimo sutartis bei vėlesnius jų perleidimo sandorius. Ieškovas iškėlė pirmosios instancijos teisme bylą nagrinėjusios teisėjos šališkumo klausimą, nurodydamas, kad teisėja, išnagrinėjusi šią bylą, savo nuomonę dėl šiai bylai svarbių aplinkybių jau buvo išdėsčiusi kitoje civilinėje byloje. Apeliacinės instancijos teismo vertinimu, nėra duomenų, kurių pagrindu būtų galima spręsti, kad pirmosios instancijos teismo teisėja, priėmusi sprendimą, būtų turėjusi išankstinę nuomonę dėl nagrinėjamos bylos, t. y. būtų buvusi šališka.

Kasacinis teismas nurodė, kad nors abi šios bylos yra netapačios, bet jų nagrinėjimo dalykas yra glaudžiai susijęs – abiejose bylose nagrinėtas tų pačių privatizavimo sandorių teisėtumas sprendžiant teismui jų pripažinimo negaliojančiais klausimą. Ankstesnėje civilinėje byloje teismo pripažinta negaliojančia valstybinės žemės sklypo pirkimo–pardavimo sutarties ir perdavimo–priėmimo akto dalis įeina į šioje byloje vertinamų sandorių turinį. Kasacinis teismas pažymėjo, kad teisėjos dalyvavimas teismo sudėtyje abiejose bylose (šioje – vienasmeniškai, o ankstesnėje – kaip pranešėjos trijų teisėjų kolegijoje) buvo reikšmingas teismui apsisprendžiant priimti galutinius procesinius sprendimus dėl bylų baigties. Kasacinis teismas atkreipė dėmesį, kad ankstesnėje byloje teismas netaikė visos sutarties negaliojimo pasekmių pagal CK 6.226 straipsnio 2 dalį, taip teismas nepripažino, kad šalys be sutarties dalies (teismo pripažintos negaliojančia) nebūtų sudariusios visos sutarties. Apžvelgiamoje byloje esminę reikšmę turi teismo vertinimas, ar be teismo pripažintos negaliojančia sutarties dalies šalys vis tiek būtų sudariusios visą valstybinės žemės sklypo pirkimo–pardavimo sutartį ir kitus privatizavimo sandorius. Kasacinio teismo vertinimu, abiem atvejais nagrinėtų klausimų, susijusių su privatizavimo sandorio ir jo sudedamųjų dalių (atskirų sandorių) pripažinimu negaliojančiais, ryšys yra pernelyg artimas.

Kasacinis teismas konstatavo, kad ankstesnėje byloje teismas, kurio teisėjų kolegijoje buvo teisėja, pasisakė dėl sandorio ir kartu dėl nagrinėjamoje byloje ieškovo pareikštų reikalavimų dalies teisinio vertinimo. Todėl tos pačios teisėjos su ankstesne byla susijusios vėlesnės bylos nagrinėjimas galėjo sukurti prielaidas ieškovo manymui, kad teisėja ginčo santykių naujoje byloje kitaip negu juos vertino ankstesnėje byloje nevertins. Atsižvelgdamas į tai bei į teismo nešališkumo kriterijus, kasacinis teismas sprendė, kad ieškovo, kuriam priimtas nepalankus teismo sprendimas, nurodytos aplinkybės kelia jam pagrįstą abejonių dėl bylą išnagrinėjusio pirmosios instancijos teismo nešališkumo. Dėl to kasacinis teismas panaikino šioje byloje priimtus teismų sprendimus ir bylą perdavė nagrinėti iš naujo pirmosios instancijos teismui.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. lapkričio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-469-313/2016

Dėl asociacijos teisės atstovauti šalies interesams

Ieškovės teigimu, atsakovo pateiktą apeliacinį skundą jo vardu pasirašė asociacijos „Nacionalinė teisingumo ir gynybos sąjunga“ (toliau – Asociacija) vadovas. Ieškovės nuomone, Asociacija negalėjo paduoti atsakovo vardu apeliacinio skundo, nes nėra tinkama atstovė, todėl apeliacinis procesas turėjo būti nutrauktas. Pirmosios instancijos teismas ieškinį tenkino, o apeliacinės instancijos teismas panaikino sprendimo dalį.

Kasacinis teismas konstatavo, kad jei atstovavimas teisme nekyla iš asociacijos ir jos narių veiklos ir su šia veikla susijusių aiškių pagrindinių tikslų, tai asociacija negali būti laikoma tinkama atstove, turinčia teisę atstovauti savo nariams pagal CPK 56 straipsnio 1 dalies 6 punktą. Kasacinis teismas yra išaiškinęs, kad asociacija ar kitas viešasis juridinis asmuo, kurių vienintelis veiklos tikslas yra savo narių konsultavimas ir jų interesų atstovavimas teisme ginant bet kokius jų interesus, negali būti laikomi tinkamais atstovais, turinčiais teisę atstovauti savo nariams pagal CPK 56 straipsnio 1 dalies 6 punktą, nes atstovavimas teisme nėra skirtas kitiems asociacijos tikslams pasiekti. Apžvelgiamoje byloje Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų atrankos kolegija, atsisakiusi priimti gautą Asociacijos atsakovo vardu paduotą kasacinį skundą, nurodė, kad iš Asociacijos įstatuose įvardytų tikslų pagrindinis ir esminis yra fizinių ir juridinių asmenų gynimas ir atstovavimas jiems įmonėse, įstaigose, organizacijose ir teismuose. Kiti tikslai, susiję su švietimu, pagalba, renginių organizavimu ir pan., vertintini kaip pagalbiniai, nes iš esmės nėra tarpusavyje susiję ir atlieka daugiau pagalbinių pagrindinio tikslo – teisinio konsultavimo, gynimo ir atstovavimo įgyvendinimo – funkciją. Be to, Asociacijos nariu atsakovas tapo prieš nagrinėjant bylą apeliacinės instancijos teisme. Ši aplinkybė patvirtina, kad atsakovo atstovavimas teisme kilo ne iš jo veiklos, koordinuojamos Asociacijos, bet atvirkščiai – kai atsakovui kilo poreikis, kad Asociacija jam atstovautų teisme, jis tapo Asociacijos nariu. Kasacinis teismas sutiko su nurodytomis teisėjų atrankos kolegijos išvadomis ir sprendė, kad Asociacija nėra tinkama atsakovo atstovė šioje byloje. Tačiau apeliacinės instancijos teisme buvo gautas Asociacijos vadovo raštas „Dėl apeliacinio skundo ir kitų procesinių dokumentų trūkumų pašalinimo“, su juo buvo pateiktas ir atsakovo apeliacinis skundas, pasirašytas ne tik Asociacijos vadovo, bet ir paties atsakovo. Dėl to kasacinis teismas konstatavo, kad apeliacinės instancijos teismas pagrįstai išnagrinėjo paties atsakovo pasirašytą apeliacinį skundą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. lapkričio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-454-969/2016

Dėl apeliacinės instancijos teismo teisės taisyti klaidas dėl sumokėto žyminio mokesčio už apeliacinį skundą, kai pirmosios instancijos teismas nenustatė šių apeliacinio skundo trūkumų ir jį priėmė

Ieškovas prašė teismo pripažinti negaliojančiu atsakovų sudarytą bendrovės nematerialiųjų akcijų perleidimo sandorį ir taikyti restituciją. Pirmosios instancijos teismas ieškinį tenkino. Ieškovas už apeliacinį skundą sumokėjo žyminį mokesį, siedamas ieškinio sumą su gražintinų bendrovės akcijų nominaliąja verte. Pirmosios instancijos teismas nenustatė jokių apeliacinio skundo trūkumų ir priėmė apeliacinį skundą. Apeliacinės instancijos teismas ieškinį atmetė; be kita ko, nurodė, kad ieškovas už apeliacinį skundą turėjo sumokėti didesnę žyminį mokesį, apskaičiuotą pagal gražintinų bendrovės akcijų rinkos vertę, ir priteisė nesumokėtą žyminio mokesčio dalį.

Kasacinis teismas nurodė, kad nustatęs, jog už apeliacinį skundą nesumokėtas reikiamo dydžio žyminis mokeskis, apeliacinės instancijos teismas turi nustatyti terminą apeliantui šiam trūkumui pašalinti (CPK 316 straipsnio 3 dalis). Jeigu apeliacinės instancijos teismas šį trūkumą pastebi išnagrinėjęs bylą iki teismo sprendimo priėmimo ir paskelbimo, tai turi atnaujinti bylos nagrinėjimą ir nustatyti terminą apeliantui šiam trūkumui pašalinti. Kasacinis teismas pažymėjo, kad teismas taisyti savo klaidas dėl mokėtino žyminio mokesčio turi pasinaudodamas trūkumų šalinimo institutu. Jeigu teismas nepasinaudoja trūkumų šalinimo institutu, tai taisyti klaidas dėl žyminio mokesčio gali tik neperžengdamas tam tikrų ribų, t. y. atsižvelgdamas į didžiausią

sumokėto žyminio mokesčio sumą tame procese, tam, kad nepažeistų šalių lygiateisiškumo principo ir nepriimtų siurprizinio teismo sprendimo.

Kasacinis teismas taip pat pažymėjo, kad, taikant CPK 85 straipsnio 1 dalies 11 punktą, ieškinio sumos nustatymas siejamas su turto rinkos verte ar pinigais, kuriuos atsakovas turės gražinti pripažinus sandorį negaliojančiu, ir nesiejamas su tuo, kam atsakovas turės gražinti turta ar pinigus. Kitaip sakant, ieškovas žyminį mokesčių moka ir nuo gražintinos ieškovui ar kitiems asmenims turto vertės ar pinigų sumos.

Remdamasis nurodytais argumentais bei atsižvelgdamas į šioje byloje didžiausią sumokėto žyminio mokesčio (už ieškinį) sumą, kasacinis teismas pakeitė apeliacinės instancijos teismo sprendimo dalį dėl žyminio mokesčio iš ieškovo priteisimo.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. lapkričio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-457-686/2016

Dėl teisės normų, reglamentuojančių terminą apeliaciniam skundai paduoti, aiškinimo ir taikymo

Ieškovės teigimu, atsakovo apeliacinis skundas pateiktas praleidus CPK 307 straipsnio 3 dalyje nustatytą trijų mėnesių naikinamąjį terminą.

Kasacinis teismas nurodė, kad Lietuvos Respublika 2000 m. gegužės 9 d., o Norvegijos Karalystė – 1966 m. rugpjūčio 2 d. yra ratifikavusios 1965 m. lapkričio 15 d. Konvenciją dėl teisminių ir neteisminių dokumentų civilinėse arba komercinėse bylose įteikimo užsienyje (toliau – ir 1965 m. Hagos konvencija). Kasacinis teismas konstatavo, kad, nustačius 1965 m. Hagos konvencijos 16 straipsnio 1 dalyje nurodytas aplinkybes, naikinamasis terminas, kurį praleidus prašymas atnaujinti praleistą apeliacinio skundo padavimo terminą negali būti paduotas, yra 1 metai. Šis terminas taikomas tik teismui nustačius, kad: šaukimas į teismą arba lygiavertis dokumentas turėjo būti perduotas į užsienį įteikimui pagal šios konvencijos nuostatas; teismo sprendimas buvo priimtas į teismą neatvykusio atsakovo nenaudai; atsakovas ne dėl savo kaltės pakankamai iš anksto nesužinojo apie dokumentą, kad pasirengtų gynybai, arba apie teismo sprendimą, kad suspėtų jį apskusti; atsakovas pateikė *prima facie* gynybos argumentų bylos nagrinėjimui iš esmės. Nenustačius pirmiau nurodytų sąlygų naikinamasis terminas, kurį praleidus prašymas atnaujinti praleistą apeliacinio skundo padavimo terminą negali būti paduotas, yra 3 mėnesiai (CPK 307 straipsnio 3 dalis). Nenustatęs pagrindo išeiti už kasacinio skundo ribų ir savo iniciatyva nevertindamas 1965 m. Hagos konvencijos 16 straipsnio 1 dalyje nustatytų sąlygų egzistavimo, kasacinis teismas rėmėsi pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų pozicija, kad pirmosios instancijos teismo sprendimas turėjo būti perduotas užsienyje gyvenančiam atsakovui ir kad egzistuoja kiti 1965 m. Hagos konvencijos 16 straipsnio 1 dalyje nustatyti pagrindai atnaujinti praleistą terminą apeliaciniam skundai pateikti. Kadangi atsakovas pateikė apeliacinį skundą praleidęs trijų mėnesių naikinamąjį terminą, nustatytą CPK 307 straipsnio 3 dalyje, tačiau nepraleidęs vienerių metų termino, nustatyto Lietuvos Respublikos konvencijos dėl teisminių ir neteisminių dokumentų civilinėse ar komercinėse bylose įteikimo užsienyje ratifikavimo įstatymo 2 straipsnio 5 punkte ir Lietuvos Respublikos civilinį procesą reglamentuojančių Europos Sąjungos ir tarptautinės teisės aktų įgyvendinimo įstatymo 34 straipsnyje, kasacinis teismas darė išvadą, kad pirmosios instancijos teismas turėjo pagrindą spręsti dėl termino apeliaciniam skundai paduoti atnaujinimo.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. lapkričio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-454-969/2016

Draudimo teisė

Dėl draudiko teisės sumažinti draudimo išmoką arba jos nemokėti (susigrąžinti sumokėtą), paaiškėjus draudėjo neteisėtiems veiksams siekiant gauti didesnę draudimo išmoką

Apžvelgiamoje byloje draudikė prašė priteisti iš draudėjos jai išmokėtą dėl turto vagystės draudimo išmoką, draudėjai pateikus neteisingus duomenis apie pavogtą turtą. Pirmosios instancijos teismas ieškinį atmetė, o apeliacinės instancijos teismas ieškinį tenkino.

Kasacinis teismas nurodė, kad teismo nuosprendžiu baudžiamojoje byloje draudėja pripažinta kalta padariusi nusikalstamą veiką, t. y. siekdama gauti didesnę draudimo išmoką pateikė draudimo bendrovei melagingus duomenis apie neva pavogtus du mobiliojo ryšio telefonus. Remdamasis Būsto draudimo taisyklių nuostatomis, kasacinis teismas konstatavo, kad, sprendžiant dėl draudimo išmokos mažinimo arba nemokėjimo (išmokėtos – susigražinimo), nėra būtina nustatyti, kad draudėjas pateikė draudikui neteisingą informaciją apie visą prarastą turtą, užtenka nustatyti patį melagingos informacijos faktą. Taigi draudimo bendrovė, vadovaudamasi duomenimis apie pateiktą melagingą informaciją, padidinančią draudimo išmoką (nesvarbu, kokiais įrodymais toks faktas nustatytas), turi teisę svarstyti ir apie draudimo išmokos nemokėjimą (arba sumokėtos išmokos grąžinimą). Tokia draudiko teisė egzistuoja nepriklausomai nuo to, ar faktas dėl melagingos informacijos pateikimo nustatytas dėl viso apdrausto turto apimties, ar tik dėl jo dalies. Būtent ši aplinkybė apžvelgiamoje byloje yra prejudicinė ir iš naujo nenustatinėjama (CPK 182 straipsnis). Kasacinis teismas pažymėjo, kad draudikas, atsisakydamas mokėti arba sumažindamas draudimo išmoką dėl to, kad draudėjas pažeidė draudimo sutarties sąlygas, privalo atsižvelgti į draudėjo kaltę, draudimo sutarties sąlygų pažeidimo sunkumą, jo priežastinį ryšį su draudžiamuoju įvykiu, žalos, atsiradusios dėl pažeidimo, dydį. Atsižvelgdamas į tai, kad melagingai pateiktos informacijos pagrindu gautos išmokos santykis su visa draudėjai išmokėta išmoka yra palyginti nedidelis (2,64 proc.), kasacinis teismas sprendė, jog visos draudimo išmokos susigražinimas šiuo atveju yra per griežta priemonė. Dėl to kasacinis teismas pakeitė apeliacinės instancijos teismo sprendimą ir sumažino ieškovei priteistos išmokos dydį per pusę.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. lapkričio 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-459-313/2016

Darbo teisė

Dėl visiškos materialinės atsakomybės taikymo sąlygų

Ieškovė (darbdavė) prašė priteisti solidariai iš buvusių darbuotojų, su kuriais buvo sudarytos visiškos materialinės atsakomybės sutartys, įmonei padarytos žalos atlyginimą. Pirmosios instancijos teismas ieškinį atmetė, o apeliacinės instancijos teismas – tenkino.

Kasacinis teismas konstatavo, kad paprastai su darbuotoju sudaroma individuali visiškos materialinės atsakomybės sutartis, o tam, kad būtų galima sudaryti visiškos materialinės atsakomybės sutartį su darbuotojų grupe, turi egzistuoti DK 256 straipsnio 2 dalyje nustatytos sąlygos: 1) darbuotojai darbą turi dirbti kartu; 2) neįmanoma atriboti atskirų darbuotojų atsakomybės, t. y. nėra galimybės sudaryti su darbuotojais individualios visiškos materialinės atsakomybės sutarties. Skirtingų rūšių sutartys (individualios ir su grupe darbuotojų) su tais pačiais asmenimis dėl tų pačių materialinių vertybių nesudaromos. Kasacinis teismas išaiškino, kad tais atvejais, kai dėl tų pačių materialinių vertybių su tais pačiais darbuotojais sudarytos tiek individuali, tiek grupės darbuotojų visiškos materialinės atsakomybės sutartys, teismas turi vertinti, kokios rūšies – individuali ar grupės – sutartis turėjo būti sudaryta, ir taikyti padarinius tos visiškos materialinės atsakomybės sutarties, kuri turėjo būti sudaryta. Kasacinis teismas atkreipė dėmesį į tai, kad nuo to, kokia materialinės atsakomybės sutartis sudaryta, priklauso darbuotojo atsakomybės apimtis. Tais atvejais, kai sudaryta individuali materialinės atsakomybės sutartis, dėl darbdaviui atsiradusios žalos turi būti nustatytos atsakomybės sąlygos kiekvienam iš darbuotojų, atsakančių pagal prisiimtus įsipareigojimus savo individualioje materialinės atsakomybės sutartyje. Grupės materialinės atsakomybės sutarties atveju kiekvieno sutartį pasirašiusio darbuotojo atsakomybė už padarytą žalą yra dalinė.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad darbdavio veiksmai (neveikimas), susiję su netinkamu darbo organizavimu ir galėję turėti įtakos žalos atsiradimui, gali būti vertinami kaip pagrindas mažinti prašomą priteisti žalos atlyginimą, jei žala nėra padaryta tyčia.

Remdamasis nurodytais argumentais bei atsižvelgdamas į tai, kad su atsakovėmis buvo sudarytos tiek individualios visiškos materialinės atsakomybės sutartys, tiek ir visiškos materialinės atsakomybės sutartis su grupe darbuotojų (abiem atsakovėmis), tačiau teismai nevertino, kokios rūšies visiškos materialinės atsakomybės sutartys šiuo atveju turėjo būti sudarytos su atsakovėmis, kasacinis teismas panaikino apeliacinės instancijos teismo sprendimą ir perdavė iš naujo bylą nagrinėti šiam teismui.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. lapkričio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-445-248/2016

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

Gynėjų g. 6, 01109 Vilnius

Tel. + 370 5 2 616 466

Faks. + 370 5 261 6813

El. paštas: lat@teismas.lt

www.lat.lt